

מחשבות בעקבות צפייה: "ילדי השמש", סרטו של רן טל

1. איזה פעילויות עושים הילדים בקיבוץ?
2. מה לובשים הילדים?
3. מי מקבל החלטות בענייני הילדים בקיבוץ?
4. מי הדמויות המשמעותיות עבור ילדי הקיבוץ הצעירים?
5. מהם הזיכרונות של המבוגרים על ילדותם בקיבוץ?
6. מהם הזיכרונות של המבוגרים על הוריהם בקיבוץ?
7. איזה מחשבות יש לכם על הילדות בקיבוץ? על היחסים בין הורים וילדים?

הקיבוץ – עולם הילדים

קיבוץ מקום", עמיה ליבליך, עמ' 109-110, משפחת אייסמן, ורד, בת 44

כשעלינו הנה, למשק, אני זוכרת את בית-הילדים, שהיה בצריף, ואת חדר ההורים, שהיה אוהל. הכל מסביב היה אוהלים, והיו רק שני מבנים, אחד של קומתיים העומד עד היום. ולא היו עצים בכלל. והחום הכבד בקיץ, כשלא היתה טיפת צל. והבוץ הנורא בחורף, כשלא היו שבילים או מדרכות וכבישים. רחצו אותנו במים קרים תמיד, כי לא היו מים חמים. ולא היה חשמל – היו מגורות נפט. אני עוד זוכרת את הכווייה הראשונה שלי שקיבלתי ממגורת נפט.

הכיתה שלנו בחברת הילדים היתה כיתה טובה. היתה אז שיטה בכל הארץ שמי שלא למד טוב – היה יורד כיתה. לכן היתה לנו קבוצה מאוד סלקטיבית; מי שהיה קצת מתחת לרמה – הורידו אותו לכיתה מתחתנו. גם שלמה וגם אורי היו מהמורים שלי. הם רדו בנו ביד קשה והיתה אווירה לימודית מאוד רצינית. בתחילת התיכון, ב-1945, קלטנו ילדים ששרדו מהשואה, מעליית הנוער. הם הגיעו לבדם, בלי הורים, ונקלטו יפה. היתה אווירה טובה בחברת הילדים, אבל לי, אישית, היו בעיות משפחתיות כל הזמן, והיתה חסרה לי קצת פינה משלי. גרנו בצריפים, בנים ובנות יחד, עד כיתה י"ב. העדריות היתה גדולה, היינו יותר מדי ביחד. לא לכולם זה הפריע, אבל לי – כן. חסרה

היתה לי הפינה, כמה שעות להיות לבדי. שמו אותי בצריף עם שני בנים שלא היו מסודרים ולא נקיים. אני לא בחרתי לגור אתם, אבל נחשבתי לבת פחות או יותר מסודרת, ולכן שיכנו אותי עם שני בנים הכי פחות מסודרים כדי שאני אדאג לסידור החדר. לפי זה, פחות או יותר, קבעו את הרכב החדרים. אף פעם לא היינו אומרים "לא" על משהו. הדברים נכפו עלינו מלמעלה וכל דבר היינו מקבלים כתורה מסיני. בעצם ועדת הכיתה החליטה – כולנו בילינו לילות כדי לתכנן מי יגור עם מי בצריפים האלה.

כל הצריפים היו פעילים ורועשים כל לילה עד שתיים בבוקר. ובתקופה הזו היו לנו המון לימודים, עומס גדול מדי, כשאני חושבת על כך היום. וחוז' מזה, מבחינה חברתית הייתי ילדה מאוד מצפונית והיו לי הרבה תפקידים: ערכתי את עלון חברת הילדים, וכתבתי אותו ביד, הייתי בהרבה ועדות, וגם הדרכתי כיתה, וב-1952 הדרכתי במעברות. היו בנות שהיו פשוט אומרות: "אנחנו לא רוצות". אבל אני תמיד קיבלתי מרות. היתה עלי אחריות גדולה והעומס היה, לפי דעתי, גדול מדי.

עד שיום אחד, בכיתה י"א או י"ב, הרגשתי ממש בלחץ, ואז התחלתי ללכת לחדר של אמא שלי. היתה תקופה שממש גרתי אצל אמא שלי, גם ישנתי בלילה, אם כי לא באופן קבוע. הרגשתי שאני זקוקה לקצת שקט ולבדידות, לפינה משלי. כל פעם שהרגשתי שהחברה וההמון הזה הם מעל ומעבר – הלכתי לחדר של אמא שלי, ושם גם למדתי.

עלינו = התיישבנו
קומתיים two stories
טיפה, טיפת a drop
בוץ mud
שבילים, שביל path
מדרכות, מדרכה sidewalk
מגורות נפט kerosene lamps
כוויה burn
יורד כיתה to stay behind a year
רמה level
רדות, לרדות to tyrannize
תיכון high school
קלטנו, לקלוט to absorb, receive
פינה corner
עדריות herd mentality
נחשבתי, להיחשב to be considered
שיכנו, לשכן to house
קבעו, לקבוע to decide, determine
הרכב composition
נכפו, לכפות to force upon
מקבלים, לקבל to accept
ועדה committee
בילינו, לבלות to spend time
לתכנן to plan
תקופה time period
עומס workload
מצפונית, מצפונית conscientious
ערכתי, לערוך to edit
הדרכתי, להדריך to mentor, guide
מעברות, מעברה transit camp
מרות authority
בלחץ stressed
קבוע permanent
בדידות solitude

ממלאים, למלא to fill
מבוגרים adults
חולבים, לחלוב to milk
שחר = בוקר
פעוטון preschool
טיפלתי, לטפל to care for

ביקורת criticism
לינה sleeping arrangements
זקוקה, להזדקק to need
להפקיר to abandon
חרדות, חרדה anxiety
מאמר essay
יומן journal
כיוונים, כיוון direction
נזיפה reprimand
מעזה, להעז to dare
לכפור to deny
עיקר principle
חיוני essential
תועלת benefit

להתלבט to have doubts
נושא subject
לכסות to cover
סערה storm
מעדיפה, להעדיף to prefer
השתחררתי, להשתחרר to break loose

[נוסף לזה, כמוכן עבדנו, וגם היו לנו תפקידים בטחוניים. תמיד ילדי הקיבוץ עבדו, אבל בזמננו היינו ממלאים לעתים קרובות תפקידים של מבוגרים. אני זוכרת בשבת השחורה ב-1946. לקחו מכאן, נדמה לי, 90 בחורים לרפית. היינו בני 12; הפסיקו לנו את הלימודים ועבדנו במשק כשלושה חודשים. אני עבדתי ברפת. היינו חולבים ביד און, מתחילים עם שחר וגומרים בלי-לה, וכל זה בגיל 12. עוד לפני זה עבדתי אחרי הלימודים בפעוטון. עם עוד ילד בגילי היינו אחראים על התינוקות, ילדים בני שלוש. הלבשנו והאכלנו אותם. בחורה אחת, צעירה ממני בתשע שנים, שטיפלתי בה אז בפעוטון, היא היום אמא במשק.]

16 הקלויים כאן :

[בתור אמא היתה לי גם כן ביקורת על החינוך המשותף. לא על החינוך, אלא על הלינה. פתאום התחלתי לחשוב על כך כשנולדה לי הבת הראשונה. הרגשתי שאני מאוד זקוקה לזה שהבת תהיה על ידי ולא תישן לבדה בלילה בבית-הילדים. לא יכולתי להפקיר אותה. עד היום, כאם לארבעה ילדים, יש לי חרדות כאלה בקשר לילדים בלילה, אם כי עכשיו קצת פחות. אבל עם בתי הראשונה זה היה לי מאוד קשה. כתבתי אז מאמר על זה ביומן המשק וזה התפרסם אחר-כך ב"הקיבוץ", וקבלתי על זה "על הראש" מכל הכיוונים. בין היתר הגיע גם מכתב נזיפה מפסיכולוג של התנועה הקיבוצית: איך אני מעיזה בכלל לדבר, לכפור בעיקרי הקיבוץ, עיקרי החינוך המשותף, ולהגיד שהלינה המשותפת היא לא דבר חיוני לשחרור האשה ולתועלת הילד והחברה.]

[אבל אני בכל זאת בדעה שילדים צריכים לישון ליד ההורים. ויש עוד חברות שחושבות כמוני. היום יש די הרבה משקים שעברו ללינה פרטית, אבל לא אצלנו. ואני ממשיכה להתלבט בנושא. עד היום, הקטן שלי הוא בן שבע עכשיו, הרבה פעמים — בערב לפני שאני הולכת לישון — אני רצה לבתי-הילדים לכסות את הילדים שלי. ובאמצע הלילה, אם היתה רוח סערה והיה קר, הייתי מתעוררת ורצה עוד פעם לשם. וזה רחוק מאוד מהחדר שלנו. הייתי מאוד לא שקטה מהלינה המשותפת והייתי מעדיפה שהם יהיו על ידי. אבל עם הילד הרביעי שלי קצת השתחררתי מהחרדה הזאת.]

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 72-73, הילדים בקיבוץ הצעיר

to undress הופשטו, להפשית
כותנות = חולצה
were showered קולחו
were combed סורקו
kindergarten teacher גננת
tour, trip סיור
a climb טיפוס
sunrise זריחה
to be impressed להתפעל
tolerance סבולת
to destroy מוטטה, למוטט
סיפור עם כמך דאמרט
were dispersed פוזרו
brief חטופה
bell פעמון
bedtime השכבה
to accompany ללוות
to go to לגשת
immersed in שקוע
calculation חישוב
knight פרש rook צריה
meeting אסיפה
to condemn הוקיעה, להוקיע
to belong להשתייך
to suggest להציע
a vote הצבעה

energetic נמרצת
wake-up call השכמות, השכמה
shampooing חפיפה
scalp קרקפת
nail trimming גזיז, תציפורניים

flesh בשר
toughening מחשלים, לחשל
being called up התייצבות

scale משקל
heaven forbid חלילה
to stuff, overfeed הולעט, להלעט
לאלתר = מייד

loopholes פרצות
הותירה = השאירה

to wander שוטטות, לשוטט
to sneak into התגנבו, להתגנב

ladder טיפס, לטיפס to climb סולם
birdhouse שובך

pigeons יונים

to incubate דוגרות, לדגור
to carry נשא, לשאת

squash קישוא

tin פח

stable אורווה colt סייח

river rock סרטנים חלוקי, חלוקים
to trade סחר, לסחור

הילדים הופשטו מכותנותיהם, קולחו, הולבשו, סורקו והושבו לאכול בשעה שש. בשבע הוציאה אותם הגננת לסיורים בסביבה, שנגמרו בדרך כלל בטיפוס אל ראש גבעה כדי לראות את הזריחה, להתפעל מהכנרת ולפתח סבולת. ארוחת הצהריים (קציצה ותוספות) מוטטה את הילדים לשלוש שעות, וכשהתעוררו אחר הצהריים הוגש להם פרי והוקרא להם סיפור עם רוסי. לפנות ערב פוזרו לפגישה חטופה עם הוריהם, ופעמון היד של הגננת קרא להם לחזור הביתה בשעת ההשכבה. לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של צריח או פרש, וביקש: "תשכיב אותי."

האספה הוקיעה הורים שאפשרו לבתם לישון איתם בחדרם באחת השבתות. כשם שאיתמר היה הבן הבכור של הקבוצה, כל שאר הילדים נולדו לקבוצה והשתייכו לה. בכל פעם שנולד תינוק חדש, הציע מולה כמה שמות אפשריים, ונערכה הצבעה. כשנולדה בת למיטיה וברטה קריצ'מן בחרה לה האספה את השם נירה, כשנולד בן ללוניה ופינה גלר בחרה לו האספה את השם דן, וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר הם לא קראו להוריהם "אבא" ו"אמא" אלא "מיטיה" ו"ברטה", "לוניה" ו"פירה".

הילדות בחצר כנרת היתה, מצד אחד, רוטינה נמרצת של השכמות, השכבות, חפיפת שיער עד הקרקפת, גזיזת ציפורניים עד הבשר, סיורים מחשלים והתייצבות שבועית על המשקל, שאם התברר בה חלילה שהילד איבד חצי קילו, הוא הולעט לאלתר בשתי קציצות כל צהריים. מצד שני, בפרצות הזמן שהותירה הרוטינה, שוטטו הילדים בחצר, התגנבו למחסנים, טיפסו על סולם השובך לראות

יונים דוגרות, נשאו את עיניהם אל ספינת הצפלין הגרמנית ששטה בשמים כקישוא ענקי מפת, הלכו לדבר עם הסייח שנולד באורווה, ירדו לחפש סרטנים בין חלוקי החוף, פגשו על החוף את ילדי קבוצת כנרת וסחרו איתם בהוריהם: "אם תיתן לי לישון עם ההורים שלך, אני אתן לך לישון עם ההורים שלי."

"הביתה", אסף ענברי, עמ' 149-150, הילדים בקיבוץ הבוגר

בגן הילדים אכלו סביב ארבעה שולחנות, שמונה בשולחן. השולחן התורן ערך את הכלים (סכין אחד לשולחן, שאר הכלים – בשמיניות), והגננת קראה לכל הילדים להתיישב לשולחנות ולא הרשתה לגעת באוכל לפני שייצַעֵק אות הפתיחה הסיבובי. השולחן התורן צעק: "בתי – א – בון!" השולחן שלידו צעק: "תודה ר – בה!" השולחן השלישי צעק: "בב – ק – שה!" השולחן הרביעי צעק: "על לא ד – בר!" ואז הסתערו על האוכל, תוך מריבות על הסכין. "ביוגוסלביה לכל ילד יש סכין," ציטט אחד הילדים פיסת מידע שהוא קלט, כנראה, מהוריו.

"אבא שלי אוכל עם אולר," התגאה ילד אחר, שלא ידע שגם שאר האבות השתמשו באולרים כסכיני אכילה בגלל המחסור הכללי בסכינים.

הגננת השגיחה שכולם אוכלים את הדייסה. כשאתרה סרבן דייסה גהרה עליו מאחור, נעצה בלחייו אגודל ואצבע שפתחו את פיו כמו פח אשפה, ותקעה לו את הכף. מיד אחרי הארוחה הושבו הילדים גב אל גב על מתקן שפונה "הפסנתר": דיקט של קלת שנוסרו בו שמונה עיגולים לסירים, ארבעה מול ארבעה. שמונת ילדי השולחן התורן התייצבו מופשלי תחתונים, והגננת הניפה ושתלה כל אחד על סירו. הפסנתר היה גבוה. גבוה בכוונה. רגליהם המשולשלות של הפסנתרנים לא הגיעו לרצפה, ולכן הם לא יכלו לנתק את עצמם ולקפוץ מהסירים. מי שבכל זאת ניסה לנתק את עצמו לפני שהטביע בסיר את חותמו, נשתל מיד בחזרה:

"עוד לא עשית!"

"אבל אין לי!"

"אין דבר כזה ש'אין'!"

מרדנים מועדים נכבלו לפסנתר.

לפנות ערב, כששולחו לבקר את הוריהם, ייללו עליהם תנים שהתקבצו סביב גדר הקיבוץ. "אלוהים, תשמור עלי," לחשה ילדה בלכתה, וכשהגיעה לבית הוריה וסיפרה להם שהגיעה בשלום כי אלוהים שמר עליה, הודיע לה אביה שאין אלוהים. חושך ותנים כיתרו אותה כשעשתה לבדה, בלי אלוהים, את הדרך חזרה, בשעה שאחותה בת השש-עשרה חמקה מהפשפש הדרומי עם בנו הבכור של הקיבוץ ונכנסה איתו לפרדס.

on call תורן
arranged ערך
dishes כלים
knife סכין
signal אות
to assault הסתערו, להסתער
fighting מריבות

to quote ציטט, לצטט
פיסת, פיסה = חתיכה
מידע = אינפורמציה
pocket knife אולר
to be proud התגאה, להתגאות
shortage מחסור

to watch over השגיחה, להשגיח
איתר, לאתר = למצוא
porridge דייסה
insubordinate סרבן
to bend over גהרה, לגהור
to insert נעצה, לנעוץ
thumb אגודל
to thrust תקעה, לתקוע
apparatus מתקן
were sawed דיקט plywood נוסרו, לנסר
potty סירים
to roll up (down...) מופשלי, להפשיל
to lift up הניפה, להניף
to plant שתלה, לשתול
dangling משולשלות
to disconnect לנתק
made his mark הטביע את חותמו
rebels מרדנים
suspected מועדים
to be bound נכבול, להיכבל

to howl יללו, לילל
jackals תנים
to surround כיתרו, לכתר
to slip away חמקה, לחמוק
narrow gate פשפש

מתוך ריאיון עם אסף ענברי, מחברו של הספר "הביתה" (הוצאת ידיעות

אחרונות), על קיבוצו אפיקים:

...בין העניינים שבהם עסקן ענברי בספרו] היה ניסיונו של הקיבוץ לשנות את

טבע האדם, את הנטייה לרכושנות, להורות, לקינון. וכך הוא כותב:

"לפעמים ליווה הורה את ילדו להשכבה, ולפעמים נכנס הבן הבכור של

הקבוצה לחדר התרבות, ניגש אל חבר השקוע בעיתון או בחישוב מסעו של

צריח או פרש, וביקש: 'תשכיב אותי ...' וכשהילדים גדלו והתחילו לדבר, הם לא

קראו להוריהם 'אבא' ו'אימא' אלא 'מיטיה' ו'ברטה', לזניה ופירה."

ובליל הסדר הייתה הגדה חדשה, ומקהלה וטקס אלטרנטיבי שהעלה תהיות

גם בקרב החברים. אליק שומרוני (לימים מייסד הנח"ל), מספר ענברי, כתב

מכתב למולה זהרהרי, יוצר האירוע:

"האם ליל הסדר הוא אירוע משפחתי של בית אפיקים - או מופע בפני קהל?

האם התכנסנו כדי לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים - או כדי

להתפעל מהתקדמות המקהלה וחס וחלילה לא להפריע? האם חדר האוכל

הוא אולם קונצרטים, תיאטרון, כנסייה?"

האם היומרה לעצב נוסח תפילות חדש, נוסח הורות חדש, אדם חדש, לא

נראית נלעגת בפרספקטיבה של זמן?

"אני רואה את הסיפור הקיבוצי כטרגי, לא כנלעג. טרגי זה הרואי. מדובר,

לדעתי, בסיפור על אנשים שהייתה בהם גדולה טרגית. גדולה שנדרשה כדי

לנסות בכלל להגשים חזון כל כך מרחיק לכת שהייתה בו קריאת תיגר מודעת

נגד טבע האדם. אחת הטעויות הרווחות היא, הטענה שהם לא הבינו את טבע

האדם. הם הבינו והם קראו על זה תיגר. קריאת תיגר על משפחה, רכוש,

פרטיות, אגו."

בתוך כמה זמן הם הבינו שזאת מלחמה אבודה?

"כבר ביום הראשון היו דיבורים על הסוף. כל שינוי וכל התרופפות הכי קטנה

הביאו, עוד לפני ההתיישבות על הקרקע, בימים הנלהבים, להכרזות על גמר

הקיבוץ."

אז הם עסקו בהונאה עצמית?

"לא. הם עסקו במאבק בין הראוי למצוי. בין צרכים לערכים. כשאתה מגדיר

ערכים אתה יודע שיש מתח בינם לבין המציאות."

"הארץ. 17.12.2009 "

tendency – נטייה

materialism – רכושנות

nesting – קינון

accompanied – ליווה

bedtime – השכבה

culture lounge – חדר התרבות

involved in, engulfed – שקוע

move – מסע

rook – צריח

bishop – פרש

choir – מקהלה

ceremony – טקס

wonderment – תהיות

within – בקרב

event – האירוע

we gathered – התכנסנו

to admire – להתפעל

pretension – יומרה

version – נוסח

ridiculous – נלעגת

greatness – גדולה

was required – נדרשה

to realize, implement – להגשים

far fetched – מרחיק לכת

outspoken criticism – קריאת תיגר

aware – מודעת

widespread – רווחות

claim – טענה

lost – אבודה

loosening – התרופפות

exciting – נלהבים

declarations – הכרזות

self deception – הונאה עצמית

struggle – מאבק

appropriate – ראוי

היינו העתיד / יעל נאמן / קטע ראשון

את הסיפור שלנו סיפרנו לעצמנו כל הזמן. בכפייטיות. בעל פה. לפעמים התעייפנו עוד לפני שהתחלנו ובכל זאת סיפרנו במשך שעות. הקשבנו רוב קשב אחד לשני, כי בכל ערב שבו סופר הסיפור, התחווה לנו פרטים חדשים, גם שנים רבות אחרי שכבר לא היינו שם....

הסיפורים סופרו רק בעל פה, בניגוד לכל התקנונים הכתובים. הם בקעו מבורות הממטרות בדשאים שהקיפו את חדר האוכל, מחרכי המבצר הצלבני שלנו, מהחריצים במדרכות האבן הצרות והיפות. את סיפורינו היינו מספרים בעיניים בורקות. אמרנו, "לא ייאמן שאת הפרות היו שוחטים על הרמפה, לעינינו, את ראשי התרגולות היו מולקים, כאילו כלום," אבל דיברנו כאילו היו אלה שנותינו היפות.

ואלה באמת היו שנותינו היפות, טבולות בזהב. .. היינו ערים בבקרים וערים בלילות. רצנו ודילגנו ממקום למקום, ידינו דביקות משרף אורנים וחלב תאנים. כל כך קרובים היינו אחד לשני, כל היום וכל הלילה, ובכל זאת לא ידענו כלום אחד על השני. ולא ידענו כלום על עצמנו.

תמיד סיפרנו, עוד אז, בלילות ירח כתום, בבית הילדים. כבר אז סיפרנו יומם ולילה, כדי לישון, כדי לא לישון, יושבים במסדרון בפתחי החדרים, או על המיטות בתוך החדרים, ומגזימים למוות את חופשותינו העירוניות עם המשפחות הביולוגיות שלנו (נסענו, אמא ואבא ואחים. במשך שבוע היינו משפחה עירונית, לבושים בבגדי נסיעה חגיגיים שעברו בין כל הילדים הנוסעים לעיר). כשחזרנו, כל אחד לחוד מדירת הקיבוץ ברחוב שינקין בתל אביב, סיפרנו על אותו קרקס מדראנו שכולם הלכו אליו. אלא שאותו ערב שבו היינו עם משפחתנו הביולוגית בקרקס לא דמה לערבים האחרים — באותו ערב אריות ברחו מהכלוב, לולין נפל מהחבל, ככה אמרנו. סיפרנו אחד לשני סיפורים שבינם לבין המציאות לא היה דבר.

לפעמים, אחרי שעזבנו, ניסינו לספר את סיפורנו לעירוניים. לא הצלחנו להעביר את הסיפור, לא את העלילה ולא את הטון. קולנו צרב, כמו זיוף החלילית של ילדותנו, גבוה מדי או נמוך מדי. התייאשנו באמצע. המילים נפלו חלולות בינינו לבין העירוניים, כמו העיניים שנפלו ממסרגותיהן של אמותינו בשיחת הקיבוץ, שותקות לצד הגברים המדברים.

דיברנו ברבים. כך נולדנו, כך גדלנו מבית החולים ועד עולם. אופקינו משונים ועקומים. מהרגע שהשתחררנו מבית החולים לא ניסו להפריד בינינו. אדרבא, חיברו, הדביקו, הלחימו.

אבל הלחמת הביחד לא היתה העיקר, גם אם לפעמים נדמה שזה העיקר, כשאנשים מספרים על ילדותם בקיבוץ. זה היה רק פועל יוצא של הניסוי בסוציאליזם (החלטה על הלינה המשותפת התקבלה ב-1918, וחלה על כל הקיבוצים, למעט כמה קיבוצים ותיקים — דגניה א', דגניה ב' ועין חרוד — שהתנגדו לה. ניתנו להם. דגניה היו שם קודם, עוד לפני השיטה והתקנונים).

הכוונה לא היתה להלחם, אלא דווקא להפריד, להפריד את הילדים מכובדם המעיק של ההורים, מפינוקיהם ומרצונותיהם הנכפים על הילדים עם חלב האם ואמביציות האב. להפריד ולגונן על הילדים מהבורגנות ה**טבועה** במשפחה. עולם ישן עדי יסוד נחריבה, וממנו יצמח כעוף החול עולם אחר, צודק ושוויוני. זאת היתה הכוונה המוצהרת והתקווה לילד החדש שיצמח לאדם חדש. דברי ה**כיסופים** של חלק מילדי הקיבוץ למשפחה שלא היתה להם, הם כיסופים לרעיון שאין ולא היה לנו שום מושג עליו, כמו כיסופי היהודים בגולה לירושלים, נניח....

סיפורנו היה לכאורה עלילה בלבד. העלילה, שהיא השיטה, לא התאימה לילדים ולא למבוגרים. הורינו גרו מצדדיה, אנחנו מתחתיה. איש לא גר בתוכה, היא לא נועדה למגורי

obsessively – בכפייטיות
intently – רוב קשב
became clear – התחווה

regulations – תקנונים
emerged – בקעו
pits – בורות
water sprinklers – ממטרות
slits – חריצים
the embankment – המבצר הצלבני
crusaders – מולקים

cracks – חריצים
to slaughter – שוחטים
to decapitate – מולקים
dipped – טבולות
to skip – דיילגנו
pine tree resin – שרף אורנים

to exaggerate – מגזימים

escaped – ברחו
trapeze acrobat – לולין

plot – עלילה
tone – טון
grated – צרב
off-key recorder – זיוף החלילית
we gave up – התייאשנו
hollow – חלולות
knitting needles – מסרגות

horizon – אופק
on the contrary – אדרבא
to weld – הלחימו

outcome – פועל יוצא
was applied – חלה
to concede – יתרו

burdening – מכובדם המעיק
heaviness

spoiling – פינוק
forced – נכפים
to protect – לגונן
inherent – הטבועה
עדי יסוד נחריבה – to the ground
we'll destroy
עוף החול – phoenix
מוצהרת – declared
הכיסופים – רסענעמ

seemingly – לכאורה
meant – נועדה

aspirations - שאיפות
to please - לרצות
we feared - יראנו
we will reach - נשיג
older generation, - וותיקים
veterans
acquired - שצברו

accompanying - מלווים
paths - שבילים

caretaker - למטפלת
to breastfeed - להניק
was meant - נועד
bedtime - השכבות
groups - להקות
committees - וועדות
wheat sheaves - אלומות
performed - הצגנו
stage - במה
festive - חגיגיים
measured - קצובים
orchestrated - מתוזמרת
obeying - מציינים
pamphlet, binder - אוגדן
penetrate - חודרים
holidays - במועדים וברגלים
drums - בתופים
dances - מחולות
choir - במקהלה
formally - רשמית

cymbals - מצלתיים
daffodil - נרקיס
anemone - כלנית
tree: Pistacia - אלה

character - גיבור
troubled - מוסככים
hanging - תלויים
alarmed - מבוהלים
to escape - לברוח
enlightened - נאורות
convict - אסירים
jail - כלא
reservoir - בברכת האגירה
to float - שטנו
wood boards - קרשים
lacking - נטול

אדם, אלא לשאפותיו ולחלומותיו. אבל הורינו ואנחנו ניסינו בכל לבנו לגור בתוכה, זה היה הניסוי. את השיטה שלנו אי-אפשר היה לרצות. יראנו מפניה, ידענו שלעולם לא נשיגה. עבדנו אותה יומם וליל, הוותיקים (הורינו) במאות ימי החופשה שצברו להם, פרי עבודתם הבלתי נפסקת. ואנחנו בשדה, בחדר האוכל, בבית הילדים. בכל מקום.

לא ידענו כלום על חיי מבוגרים, לא על ערותם ולא על שנתם. המבוגרים סבבו בכדור ארץ נפרד משלנו... חיינו ביקומים מקבילים, אנחנו בחברת הילדים, הורינו בוותיקים...

למפגשים היומיים בחמש וחצי הלכנו כל הילדים ביחד, מלווים זה את זה לבתי ההורים הביולוגיים, ואחרי שעה וחמישים דקות, בשבע ועשרים, צעדנו בחזרה, על אותם שבילים, עם ההורים המחזירים אותנו לבתי הילדים.

ארוחת הערב שלנו היתה בבית הילדים. שלהם בחדר האוכל.

עוד לפני זה, כשרק נולדנו, הועברנו ישר מבית החולים לבית התינוקות, למטפלת התינוקות שחיתכה שם לאמהות. הן היו באות להניק ביחד, תמיד, באותן שעות. מניקות זו לצד זו. סנכרון השעות נועד להבטיח שלא יהיו ילדים שיקבלו יותר. לא פחות ולא יותר. גם להשכבות ההורים הגיעו בלהקות, ברבע שעה שהיה מותר. לא כולם היו באים. כי בכל בתי הילדים ההשכבות היו באותן שעות, וחוף מזה, רבים מהם היו עסוקים, בבניית הקיבוץ, בוועדות. אנחנו נענו מולם עם אלומות בראש השנה, הצגנו להם את חד גדיא בפסח, עוברים בדרך לבמה בין השולחנות הארוכים, הילדים החגיגיים. נפגשנו בזמנים קצובים, בכוריאוגרפיה מתוזמרת היטב, מציינים מבלי לדעת לאוגדני החג שהגיעו לכל קיבוצי השומר הצעיר והותאמו בכל קיבוץ על ידי ועדת החגים. היינו חודרים לרגע לחיי הערב שלהם, במועדים וברגלים, ויוצאים משם בתופים ובמחולות, ... (אבל כמונו עשו כל ילדי הקיבוצים כולם, בהגדות השומר הצעיר, באותו זמן בדיוק). נענו מולם על הדשאים, בהצגות סיום ובחג הקיבוץ, שרנו "אנו בונים קיבוץ יפה, עוד לא ראיתם שכזה, עוד לא ראיתם שכזה".

גם הם שרו, המבוגרים. שרו במקהלה בכמה קולות, רקדו ריקודים חסידיים שרקדו בכל הקיבוצים של השומר הצעיר בחתונות בלי רב (הזוגות נסעו לנהריה, לרבתות, התחתנו רשמית וחזרו לחגיגות, כדי שהרב לא ייכנס לקיבוץ; שהדת שלהם לא תגיע בדת שלנו).

... שרנו, רקדנו, ניגנו בחליליות, במנדולינות ובמצלתיים, וכשנגמרה התוכנית האמנותית, היה חוזר כל אחד למקומו. הדשא מתרוקן, דלת חדר האוכל נסגרת מאחורינו, ואנחנו חוזרים לעולמנו הקטן בכיתת "נרקיס", עם בתי השימוש הקטנים, המיטות הקטנות, השולחנות הקטנים, מוקפים בחברת הילדים, מתחתינו "כלנית" ומעלינו "אלה". היינו מאושרים.

בלילות חלמנו על גיבורי אריך קסטנר שהמטפלת סיפרה לנו עליהם מתשע עד תשע ועשרים בערב במסדרון, יושבת ומקריאה, רק קולה נשמע, אנחנו במיטות. .. לפעמים היו חלומותינו מסוכסכים. סיפורים מפחידים שסופרו נותרו תלויים מעלינו כמו ענן שחור. המטפלת אמרה לילה טוב והלכה, סגרה אחריה את הדלת, ואנחנו ערים. מבוהלים. ... וחיכינו שיהיה אור, שנוכל לרוץ בחוץ. לברוח משיעורים תמיד מותר, כמו במדינות נאורות שבהן לא שופטים אסירים שברחו מהכלא, כי טבעו של האדם לנסות לברוח מהכלא, להיות חופשי. בברכת האגירה שלנו שטנו על קרשים באמצע הלימודים. לפעמים קמנו בלילה, ישבנו בפתחי החדרים, דיברנו או שיחקנו. לא יכולנו להירדם. פעם הבערנו מדורה בחדר האוכל שלנו וחזרנו למיטות. עולמנו היה נטול מבוגרים בלילות.

Slide 1

ציונות בראיה רב תרבותית :
מקומם של יהודי המזרח בנראטיב הציוני

Slide 2

ההתיישבות הציונית בארץ ישראל במחצית
הראשונה של המאה ה-20

עיסוק	ארצות מוצא	מספר העולים	שנים	עליה
איכרים	רוסיה, רומניה תימן	25,000 2,500	1882-1903	I
רווקים, גדוד העבודה	רוסיה, פולין	35,000	1904-1914	II
התיישבות חקלאית קיבוץ, מושב	רוסיה, פולין, ליטא וכו'	35,000	1914-1918	III
בעלי עסקים קטנים ומקצועות חפשיים (עירוני)	פולין, רומניה, ליטא מעטים מתימן	67,000	1924-1928	IV
מקצועות חפשיים התיישבות עירונית	יהדות אירופה (60,000) מגרמניה, "העליה הייקית"	250,000 (100,000 עליה בלתי לגאלית)	1929-1939	V

עליה 2 זה עליית רווקים, גדוד העבודה.

עליה 3 זו ההתיישבות העובדת, מושבים, קיבוצים עליות 1-4 מכל אילו נשארים בארץ ב-1926 רק 25,000 השאר עוזבים בגלל קשיי קליטה.

1920- המנדט הבריטי בארץ, אחרי הצהרת בלפור ב-1917 שמבשרת על בית לאומי ליהודים.

1933 ועלית הנאצים לשלטון – הסכם העברה – טרנספר- (בין הנאצים לסוכנות

היהודית) הגרמנים משלמים כסף בפלשטינה על העלאת יהודים בתמורה לרכוש שלהם בגרמניה, כי לא רוצים אותם בגרמניה. ההסכם מוביל

לפריחה כלכלית בארץ. בנוסף ארה"ב מגבילה עליה לתחומה

אז יותר באים לישראל

1939- הספר הלבן של

מקדונלד מגביל מכסות עולים,

ורק 75,000 ב-5 שנים, ואז

מתחילה העלייה הבלתי

לגאלית.

Slide 3

המשך הגירת היהודים לישראל במחצית השנייה של המאה ה-20

- ערב מלחה"ע II יש בישראל כ-475,000 יהודים, 40% מהאוכלוסיה.
- בזמן המלחמה ולאחריה ממשיך מפעל ההעפלה ועולים לארץ עוד כ-115,000 יהודי אירופה

Slide 4

המשך הגירת היהודים לישראל במחצית השנייה של המאה ה-20

עליה	שנים	מספר העולים	ארצות מוצא	גורמים
"על כנפי נשרים" או "מרבד הקסמים"	1949	50,000	תימן	הפיכה בתימן וקום מדינת ישראל מסכנים את שלום יהודי תימן
"עזרא ונחמיה"	1950-1951	125,000	עירק	קום מדינת ישראל מסכן את שלום יהודי עירק, פרעות
עליית יהדות מרוקו	1954-1955 1955-1967	35,000 220,000	מרוקו	ציונות, פרעות בעקבות קום המדינה

"מדוע לחסל את הגלות בתימן ולהעלות אנשים שמזיקים לנו יותר מאשר הם מועילים? על ידי כך שנעלה מתימן שבעים אחוז חולים, נזיק לנו ונזיק להם ולאף אחד לא תהיה תועלת. אנו מזיקים להם מפני שמביאים אותם לתוך סביבה זרה והם יתנונו כאן. כלום נוכל לשאת בעלייה זו של שבעים אחוז חולים?..."

המבצע קרוי על שמם של עזרא ונחמיה, מנהיגים יהודים בבבל ובארץ ישראל בתחילתה של תקופת בית שני.

רכושם של היוצאים מעיראק הוקפא על ידי ממשלת עיראק ונאמד אז ביותר משלושים וחמישה מיליון דולר.¹

על פי החוק העיראקי נאסר על יהודים לצאת מעיראק, אולם למרות כל העונשים החמורים הצפויים הוסיפו יהודים לערוק מעיראק בדרך בלתי לגאלית

"אווירה של פחד ואימה שררה בקרב הקהילות היהודיות, במיוחד בבגדאד וב**בצרה**. יהודים שבניהם ובנותיהם נעצרו באישון לילה הרגישו שהם אובדי עצות."

החל מינואר 1951 החלו פיגועים שונים במרכזים יהודיים בעיראק וכאילו לא די בכך, ב-10 במרץ 1951, יום אחד לאחר תום מועד הרישום לשלילת הנתינות, נקרא בית הנבחרים לישיבה סודית, בה התקבל חוק הקפאת הרכוש של היהודים חסרי הנתינות. באותו לילה עברה המשטרה, מלווה בנציגים מארגון הסוחרים, על כל חנויות היהודים ונעלו אותן. למחרת הוקפאו חשבונותיהם, נמנע מהם למכור את ביתם וגם מכירת מיטלטליהם נאסרה ועל כן התקיימה בסתר, במחירים זעומים.^[17]

מרוקו - עם הקמת מדינת ישראל יהודי מרוקו שהיו ציונים ברובם ובעלי הכרה דתית –לאומית עמוקה התעוררו כמו בארצות אחרות לעלייה ארצה, התנאים החיצוניים במרוקו המריצו את השאיפה לעליה. לאחר הקמת מדינת ישראל החמיר מצבם של יהודי מרוקו בשל התגברות הטרור במדינה והיחס העוין כלפי היהודים מצד האוכלוסייה המקומית. יהודי מרוקו, אשר לא יכלו להוציא דבר ממרוקו, השאירו אחריהם תרבות עשירה בת אלפי שנים, בתי כנסת מפוארים, בתי קברות, ספרי קודש וספרים רבים נוספים שנכתבו בערבית, בערבית מרוקאית ובעברית. חלק גדול מהספרים הגיע לידי מוסלמים שמכרו אותם בחנויות לתיירים.

Slide 5

מדינת ישראל קולטת עלייה

- 1948-1958: 900,000 עולים לישראל.
- 1948-9: בשנה הראשונה לקום המדינה גדלה האוכלוסייה ב-30%. בשנתיים הבאות: 17%, 15%. כלומר בתוך 3 שנים אוכלוסיית המדינה מוכפלת!

**איפה
יגורו כל
העולים?**

אין נתון דומה באף מדינה קולטת עלייה בעולם

Slide 6

איפה גרו כל העולים?

- המדינה אינה עומדת בנטל הכלכלי: גידול האוכלוסין גורם לבעיות – מצוקת דיור, תעסוקה, כלכלה
- **תכנית אשכול: הפתרון - המעברה:**
- בתוך פחות משנתיים הוקמו כ-130 מעברות ושוכנו בהן כ-220,000 עולים.
- יישובים זמניים שהוקמו בשנות ה-50 בשולי יישובים ותיקים או בכפרים ערביים נטושים
- העולים ימצאו פתרונות תעסוקה בערים הצמודות מתוך שאיפה למיזוג המעברה לעיר בעתיד.
- עבודות יזומות של הממשלה כפתרונות תעסוקה

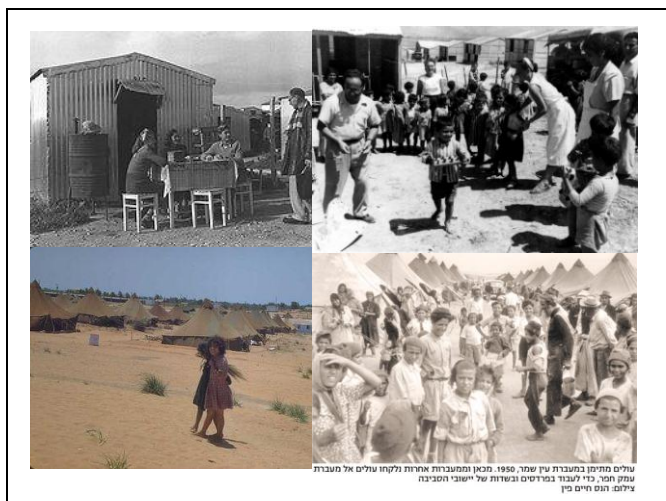
כאשר התגברו גלי העלייה, הבינו המוסדות ואשכול בראשם כי פתרונות האכלוס הקיימים אינם נותנים מענה למצוקת הדיור, לחוסר המעש של העולים ובכך מעודדים את התלות הכלכלית של העולים במוסדות. מחנות הצבא הבריטי ומחנות העולים החדשים שהוקמו במהירות היו מאוכלסים בעולים רבים, כאשר עלויות אחזקת המתקנים, הוצאות הכלכלה לנפש, כולל אדמיניסטרציה, היו כלירה ביום והכבידו על מוסדות המדינה הצעירים. לוי אשכול – מנהל מחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית. המדינה לא עמדה בנטל הכלכלי של העלייה ההמונית.

Slide 7

והתנאים?

- תברואה: מספר המקלחות ותאי השרותים היה קטן ביחס לאוכלוסיה והמזון הוכן בתנאים שאינם מאפשרים שמירה על נקיונו
- מים: חלק גדול מהעולים לא קיבלו מים זורמים
- חשמל: כמחצית מהעולים ללא חשמל בכלל
- תחבורה: ל-18 מעברות לא היו כבישי גישה. ב-30 מעברות לא היה שירות תחבורה ציבורי כלל. במעברות בהן היה אוטובוס, הוא עבר בתדירות של פעם ב-3 שעות או פחות.

Slide 8

Slide 9

כולם גרים במעברות....

- אף שהעלייה ההמונית בשלוש השנים הראשונות להקמת המדינה הייתה מורכבת מיוצאי אסיה, צפון אפריקה, אירופה ואמריקה בחלוקה כמעט שווה, **כבר בשנת 1952 היו יוצאי אסיה וצפון אפריקה מעל ל-80% מתושבי המעברות.**

יחס זה נשמר לאורך השנים כאשר הסיבות לכך היו בעיקרן מדיניות מפלה של הגופים האחראים על ההתיישבות במדינה (בעיקר של הסוכנות היהודית) ודאגתה לעולים יוצאי אירופה ואמריקה לדיור קבע (בעיקר במרכז הארץ) לעומת יוצאי אסיה וצפון אפריקה. דוגמה לשיטה המפלה ניתן לראות בפרוטוקול מתוך ישיבה מיוחדת של הסוכנות היהודית בהשתתפות דוד בן-גוריון, בה סקר ראש מחלקת הקליטה ברגינסקי את פריסת העולים עד לשנת 1956. (הישיבה התקיימה ב-10 בדצמבר באותה שנה)^[5]:

Slide 10

למה?...?

- **מדיניות מפלה של הממשלה:**
 "ב-27 החודשים האחרונים עלו 85 אלף מצפון אפריקה ו-85% מהם הופנו לאזורי פיתוח שהם מחוץ לרצועת גדרה-נהריה, אלא הופנו למקומות כגון: באר שבע, דימונה, אילת, ... קריית גת, קריית שמונה...
 לגבי העלייה הפולנית הדבר שונה. בחודשיים האחרונים עלו מפולין יותר מאלפיים איש. חלקם הוכנסו למקומות ריקים שהיו בתוך הרצועה (גדרה-נהריה), משום שנשארו דירות פנויות ויכולנו להשתמש בהם, ואנו נשלח את הפולנים גם לזכרון יעקב, לבנימינה, כי את הפולנים לא נוכל לשלוח לבדונים וצריפונים, להם אנחנו צריכים שיכון המתקבל על הדעת."

אף שהעלייה ההמונית בשלוש השנים הראשונות להקמת המדינה הייתה מורכבת מיוצאי אסיה, צפון אפריקה, אירופה ואמריקה בחל וקה כמעט שווה, כבר בשנת 1952 היו יוצאי אסיה וצפון אפריקה מעל ל-80% מתושבי המעברות.^[4] יחס זה נשמר לאורך השנים כאשר הסיבות לכך היו בעיקרן מדיניות מפלה של הגופים האחראים על ההתיישבות במדינה (בעיקר של הסוכנות היהודית) ודאגתה לעולים יוצאי אירופה ואמריקה לדיור קבע (בעיקר במרכז הארץ) לעומת יוצאי אסיה וצפון אפריקה. דוגמה לשיטה המפלה ניתן לראות בפרוטוקול מתוך ישיבה מיוחדת של הסוכנות היהודית בהשתתפות דוד בן-גוריון, בה סקר ראש מחלקת הקליטה ברגינסקי את פריסת העולים עד לשנת 1956. (הישיבה התקיימה ב-10 בדצמבר באותה שנה)^[5].

Slide 11

למה?...?

- לעולים מאירופה ואמריקה משפחות ותיקות בערים שעוזרות להן לצאת מהמעברות
- 1952: עם התחלת פירוק המעברות, הסכם השילומים מגרמניה, גורם להבדלים סוציו-אקונומיים חריפים ומאפשר ליוצאי מזרח אירופה להתקדם ולצאת לעיר.

Slide 12

המחיר:

תנאי החיים הקשים במעברות גבו מחיר יקר, בעיקר במעברות המבודדות. בקרב תושבי מעברות אלה התפתחה תחושת מירמור קשה במיוחד אשר תרמה לקרע חברתי בין העולים מארצות האסלאם, שהיו רובם של אנשי המעברות, לבין יוצאי אירופה.

Slide 13

סופן של המעברות

- 1954: רק כ-90,000 במעברות.
- חלקן הופכות לעיירות פיתוח: ירוחם, קרית מלאכי, בית שאן, בית שמש, קרית שמונה, שדרות...
- חלקן הופכות שכונות בערים:
 - פרדס כץ – בתל אביב
 - כפר נחמן – ברעננה
 - עמישב – בפתח תקווה
- 1959: סופן של המעברות ותחילת הקמתן של **עיירות הפיתוח**

כבר בשנת 1953 החלו להתפרק המעברות, חלקן בדרך ספונטאנית ובלתי מאורגנת, בשל עזיבת תושביהן למקומות אחרים וחלקן פורקו באופן מכוון על ידי המדינה כשהמטרה להפוך את המעברה לצורת התיישבות שונה. להפתעת אנשי הסוכנות, היו קבוצות עולים שסירבו לעזוב את המחנות ובחרו להישאר תחת חסות הסוכנות ובמימונה. בתגובה הפעילה הסוכנות סנקציות, הפסיקה את חלוקת המזון וסגרה את המטבחים במחנות כדי לאלץ את המתישבים להתפנות

Slide 14

מה זה "מזרחי"?

- המושג מזרחים כשלעצמו לא נוצר אלא רק לאחר העלייה ההמונית של שנות ה-50. המושג אינו משקף בהכרח גבולות גאוגרפיים, אלא גבולות חברתיים.
- יהודי מרוקו – מוגרבים – מערבים...
- מצד אחד, הממסד האשכנזי ששלט בארץ, אשר ניכס לעצמו את ה"מרכז" הישראלי, תייג את הפריפריה החברתית (והגאוגרפית) כ"עדות המזרח"; ומצד שני, הקבוצות המוחלשות הפנימו את התיג והשתמשו בו.

Slide 15

תשעה מתוך ארבע מאות
(המערב וכל השאר - המזרחים על פי קירשנבאום)
אמן: מאיר גל

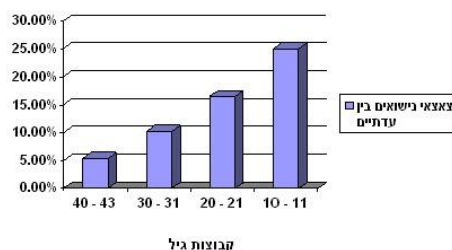

עבודתו של אמיר גל, טקסט
יידון בכיתה

Slide 16

ומה משמעות "מזרחי" ו"אשכנזי" היום?

שיעור ילידי ישראל שבין הוריהם או סביהם לפחות מזרחי אחד ואשכנזי אחד ב-1995
על פי מחקרן של ברברה אוקן ואורנה חייט-מראלי

מתוך: "ישראל: האדם והמרחב, פרקים נבחרים בגאוגרפיה"

ערי הפיתוח מתמודדות עם קשיים

לדף 133

בין השנים 1949–1963 הוקמו ברחבי הארץ 29 יישובים עירוניים, שפוננו "עיירות פיתוח" או "ערי פיתוח" והם נועדו להשיג 3 מטרות עיקריות:

1. ליישב את אזורי השוליים של המדינה שהיו כמעט ריקים, ללא יישובים, ועל ידי כך לפזר את אוכלוסיית ישראל בכל אזורי המדינה. (עוד על כך קראו בעמ' 43).

2. לספק דיור ותעסוקה להמוני העולים שהגיעו ארצה לאחר קום המדינה (ראו עמ' 40–42).

3. להוות מרכזי שירותים ליישובים הכפריים הקטנים שסביבן.

הקמת ערי הפיתוח בישראל הייתה תופעה רבת משמעות. אמנם אחרי מלחמת העולם השנייה מדינות רבות הקימו ערים חדשות, אך ישראל בלטה במיוחד, משום שבתוך תקופה קצרה – כ־15 שנה – הוקמו בה עשרות ערי פיתוח, יושבו בהן מאות אלפי אנשים, והשתנה המערך העירוני במדינת ישראל. בשנים הראשונות זכתה "מדיניות הערים החדשות" להערכה בישראל, וגם במדינות אחרות דיברו בשבחה ואף ניסו לאמץ אותה. אך עם הזמן החלו להתעורר בערים אלה קשיים, בגלל כמה גורמים:

- בראשית שנותיה של המדינה שרר בה מצב כלכלי קשה, והתשתית הכלכלית בערי הפיתוח הייתה מצומצמת – מקומות התעסוקה היו מועטים, לא הוקמו בהן מפעלי תעשייה, משקיעים פרטיים לא הגיעו אליהן ממרכז הארץ, ושררה בהן אבטלה קשה. כמו כן לא פותחו מערכות תחבורה מתאימות ביניהן לבין מרכז הארץ. יתרה מזאת, בין הערים החדשות ליישובים הוותיקים לא נוצרו קשרי גומלין, ולעומת זאת נוצרו ביניהם פערים כלכליים וחברתיים.

להשיג to achieve
שוליים margins
לפזר to distribute

לספק to supply

שירותים services
כפרי, כפריים rural

תופעה phenomenon

בלטה, לבלוט to stand out

מערך array, formation
מדיניות policy
הערכה appreciation
בשבחה in its favor
לאמץ to adopt
גורמים factors

שרר - היה
מצומצמת limited

משקיעים investors
אבטלה unemployment
מערכות systems
תחבורה transportation

קשרי גומלין reciprocal ties
פערים gaps,

• ערי הפיתוח יושבו בעולים חדשים, רובם מצפון אפריקה, והם הופנו אליהן מיד עם בואם לארץ, בלי שידעו עליהן דבר. בגלל המצב הקשה ששרר בערי הפיתוח, מי שהיו לו יוזמה וכישורים עזב אותן בתוך שנים אחדות ופנה לערי המרכז, ואוכלוסייה בעלת הון

או מקצועות נדרשים לא התיישבה בהן. כך נותרו בערים אלה משפחות מעוטות יכולת ותושבים בעלי הכשרה מקצועית נמוכה.

• בערים החדשות לא הוקמה תשתית של פעילות תרבותית וחברתית, וכך מצאו העולים את עצמם באזורים מרוחקים, ללא משאבים וללא שירותי תרבות, ללא שירותים עירוניים ראויים, ועם מוסדות חינוך שרמתם נמוכה מזו של היישובים הוותיקים.

• לקראת סוף שנות ה-50 ניסתה הממשלה לתקן את המצב ולהפנות לערי הפיתוח משקיעים שיקימו בהן מפעלי תעשייה, אך בכך השתפר מצבן רק במעט: המפעלים שהוקמו היו מפעלים של תעשייה מסורתית, ששכר העבודה בהם היה נמוך ועובדיהם לא יכלו להתפתח ולהתקדם; והאבטלה אמנם הצטמצמה, אך רמת השירותים העירוניים ורמת החיים לא עלו, וכך הדימוי של חלק מהעיירות נותר נמוך והן המשיכו לסבול ממאזן הגירה שלילי.

עם כל זאת, יש ערי פיתוח שהתפתחו היטב – למשל, כרמיאל; ערים אחרות שיפרו את מצבן עם השנים – לדוגמה, יבנה ומגדל העמק; בערי פיתוח כמו דימונה וירוחם הושקעו משאבים רבים במערכת החינוך והם הניבו הצלחות רבות; וערים אחרות, כמו נצרת עילית, חוזקו עקב העלייה הגדולה מבריה"מ לשעבר. ואף על פי כן, חלק מערי הפיתוח מצויות עד היום במצוקה כלכלית וחברתית.

הופנו were turned to

יוזמה initiative

כישורים qualification

הון capital

מקצוע, מקצועות profession

דרושים required, needed

נותרו – נשאר

הכשרה training

משאבים resources

ראויים proper

מוסדות facilities

רמתם, רמה level

משקיעים investors

מפעל factory

השתפר, להשתפר to improve

שכר salary, pay

להתקדם to advance

רמת חיים standard of living

דימוי image

לסבול to suffer

מאזן balance

שלילי negative

הושקעו were invested

הניבו, להניב to yield

מצויות are found

מצוקה distress, hardship

שדרות

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

שכונה בעיר שדרות, ובלבה מקלט ממוגן

אוסף טילי קאסם שנפלו בעיר שדרות

transition camp מעברה
boulevard, avenue שדרות
planted נטועים

doubled הכפילו

to affect השפיעה, להשפיע
endless רבות מספור
to cause גרמו, לגרום
damage נזק
property רכוש
שב – חזר
bombardments הפגזות
implementation ביצועה, ביצוע
disengagement התנתקות
withdrawal נסיגה
frequent תכוף
to increase גבר, לגבור
eruption, פריצתו, פריצה

warns מתריעה
siren אזעקה
landing נחיתה
prevents מונעת
shelter מחסה
armor protected ממוגנים, ממוגן
to spread פוזרו, לפזר

שדרות הוקמה בשנת 1951, תחילה כמעברה לעולים מכורדיסטן ואיראן, ובשנת 1955 הוקמו במקום הבתים הראשונים בהם שוכנו בני המעברה. היא קיבלה את שמה משדרות האקליפטוסים הנטועים לאורכה. בשנות ה-50 קלטו שדרות עולים רבים ממרוקו ומרומניה. בשנות ה-90 קלט היישוב עולים מאתיופיה וממדינות ברית המועצות לשעבר. משם הגיעו לעיר יותר מ-10,000 עולים, שהכפילו למעשה את אוכלוסיית העיר. בשנת 1996 הוכרה שדרות כעיר.

העיר באינתיפדה השנייה ולאחריה

העיר שדרות שוכנת במרחק של מעט יותר מקילומטר מרצועת עזה - עובדה אשר השפיעה על מצבה הביטחוני. מתחילתה של האינתיפאדה השנייה החלו להישלח אל העיר מרצועת עזה רקטות "קסאם" רבות מספור. רובן לא גרמו נזק פיזי, אולם היו בהן גם כאלה שגרמו להרוגים ונזק לרכוש. גם עם סופה של האינתיפאדה לא שב השקט אל שדרות, והיא המשיכה לסבול מהפגזות של רקטות. עם ביצועה של תוכנית ההתנתקות והשלמת הנסיגה הישראלית מרצועת עזה, הפך ירי הקסאם תכוף יותר ונזקו גבר. בדצמבר 2008, הגיע סבב נוסף של ירי רקטות לעבר תושבי העיר עובדה אשר הייתה אחד הגורמים לפריצתו של מבצע עופרת יצוקה.

בשדרות קיימת מערכת "צבע אדום" המתריעה על ידי אזעקה על ירי רקטות קסאם בערך 10-15 שניות לפני נחיתת הרקטות. רק לעתים רחוקות מונעת התרעה זו נזק, אולם היא יכולה להציל חיי אדם אם יספיקו למצוא מחסה באחד מעשרות המבנים הממוגנים שפוזרו בעיר.

נתונים סטטיסטיים

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) נכון ליוני 2010, יש בשדרות 20,800 תושבים.

אחוז הזכאים לתעודת בגרות מבין תלמידי כיתות י"ב בשנת 2008 היה 60.2%, מעט נמוך מהממוצע ביישובים מבוססים, שהוא 67%. השכר הממוצע של השכירים בשנת 2007 היה 5,007 ש"ח (ממוצע ארצי: 6,743 ש"ח).

תרבות

שדרות נודעת כעיר אשר הצמיחה אנשי תרבות ידועים רבים. מהעיר יצאו מוזיקאים כקובי אוז וחיים אוליאלי וכן להקות רבות ביניהן "טיפקס" ו"כנסיית השכל". הלהקות משדרות מתאפיינות בדרך כלל בעירוב של רוק עם אלמנטים של מוזיקה מזרחית. בשנת 1999 הוקם בעיר סינמטק שדרות. החל משנת 2001 מתקיים בו פסטיבל קולנוע דרום בשיתוף עם מכללת ספיר הסמוכה לעיר. במכללה האקדמית ספיר לומדים כ-8,000 סטודנטים, רבים מהם מתגוררים בעיר.

תעשייה וכלכלה

שדרות הוקמה כעירית פיתוח שיועדה להיות עיר שתושביה עוסקים בתעשייה. בעיר אזור תעשייה גדול. בעיר נמצאים מספר מפעלים גדולים של חברות "אסם", "שטראוס" ו"עלית". בשנת 2001 הקימה חברת ההיי-טק "אמדוקס" שלוחה בשדרות. ירי הקסאם המתמשך מאז תחילת שנות ה-2000 גרם להדרדרות בכלכלת העיר ובתעסוקת תושביה. המכה הקשה ביותר נחתה על בעלי העסקים הקטנים בשדרות, שנאלצו להתמודד מול רחובות שוממים. שיעור האבטלה בשדרות עלה, ובשנת 2009 עמד על כ-7% מהאוכלוסייה.

מגוון

מגוון הוא קיבוץ עירוני. הקיבוץ נוסד בשנת 1987 ובשנת 2005 היו בו כ-50 חברים.

בשנת 2000 עברה קבוצת מגוון מדיר ציבורי לבתי קרקע משלה. נרכש רחוב בשדרות, ובו נבנו בתי הקיבוץ, וכן מבנה משותף המשמש כמשרדים, מועדון וחדר אוכל. כיום מונה הקיבוץ כעשר משפחות, וכולל חברה המעניקה שירותי אינטרנט לעסקים (מגוון אפקט). חברי הקיבוץ הקימו עמותה בסמוך לקיבוץ, היא "עמותת גוונים" המפעילה פרויקטים רבים לפיתוח החינוך, הקהילה והסביבה בשדרות ומחוצה לה.

נתונים data
לשכה agency
אחוז percentage
זכאים eligible
תעודת בגרות high school matriculation diploma
ממוצע average
מבוססים established
שכירים salaried workers

להקות bands
עירוב mix

שיתוף cooperation
מכללה college
סמוכה, סמוך adjacent

יועדה was designated
עוסקים, לעסוק work at
חברות companies
שלוחה branch
הדרדרות deterioration
תעסוקה employment
מכה beating
נאלצו, להאלץ to be forced to
להתמודד to contend
שומם, שוממים deserted
שיעור rate

בתי קרקע single level homes
נרכש – נקנה club
מועדון club
מונה counts
מעניקה - נותנת
עמותה non profit organization

עיירות הפיתוח: שאלות

בבקשה לקרוא את המסמך על עיירות הפיתוח ולענות על

השאלות הבאות:

1. כמה עיירות פיתוח הוקמו בישראל? באילו שנים?
2. למה הקימו את עיירות הפיתוח?
3. מה חשבו בארץובעולם על מדיניות הקמת עיירות הפיתוח בתחילת הדרך?
4. האם יש עוד מדינות מחוץ לישראל שבהן השתמשו במודל ההתיישבותי של עיירות פיתוח?
5. מה היה המצב הכלכלי בישראל בשנים הראשונות של המדינה?
6. איך השפיע המצב הכלכלי על עיירות הפיתוח? מה קרה? מה לא קרה?
7. מי היתה האוכלוסיה בעיירות הפיתוח?
8. מה היה חסר בחיי הקהילה בעיירות הפיתוח?
9. האם הממשלה פעלה כדי לשנות את המצב? האם היא הצליחה?
10. מה המצב של עיירות הפיתוח היום? האם ביקרת פעם בעיירת פיתוח? מה חשבת אחרי

הביקור?

מבצעי העלאת יהודי המזרח במחצית השניה של המאה ה-20

"על כנפי נשרים" (או: "מרבד הקסמים") יהדות תימן 1949-1950

גזר הסוכנות היהודית, יצחק גרינבוים, מהמתנגדים להעלאת יהודי תימן אמר בישיבת ההנהלה הציונית ב- 18 ביוני 1949:

"מדוע לחסל את הגלות בתימן ולהעלות אנשים שמזיקים לנו יותר מאשר הם מועילים? על ידי כך שנעלה מתימן שבעים אחוז חולים, נזיק לנו ונזיק להם ולאף אחד לא תהיה תועלת. אנו מזיקים להם מפני שמביאים אותם לתוך סביבה זרה והם יתנונו כאן. האם נוכל לשאת בעלייה זו של שבעים אחוז חולים...?"

בספטמבר 1949 ראש הממשלה דוד בן-גוריון כתב ביומנו:

"ילדים מתים כזבובים... עלינו להציל אותם. אמנם גם פה התמותה רבה, אבל פה יש טיפול יותר יעיל ויותר נאמן"

"אמרו לי שבין העולים יש הרבה חולים, חלשים, ילדים תשושים, נגועים – ואין סידורים מתאימים ומספיקים בשביל כולם, ויש להאט קצב העלייה, או יותר נכון ההטסה, כי כל עליית תימן בימינו נעשית בטיסה, על כנפי נשרים. שלחתי מיד איש לעדן לבדוק המצב, ובמשך ימים אחדים קיבלתי דו"ח מלא מפורט על מה שמתהווה ברחבי תימן. שמעתי על יציאת תימן מופלאה, משיחית, יציאת היהודים מכל קצוני תימן, ברגל וברכב, בנעריהם ובזקניהם, מתוך הפקרת רכושם, בריאותם, חייהם – מפני כולם לעדן, שמשם אפשר להגיע למדינת ישראל המאירה ממרחקים וקוראה מעמקים"

גולדה מאיר מתארת בזיכרונותיה את העלאת יהודי תימן:

ב-1947, ימים אחדים אחרי שהחליט האו"ם על החלוקה, הורע מצב יהודי תימן. אלפים מיהודי תימן – ששמעו כי סוף-סוף קמה מדינת ישראל – נטלו בייאושם ובאימתם את גורלם בידיהם לבסוף וברחו. הם הלכו בקבוצות של שלושים או ארבעים איש, סבלו התנפלויות של שודדים ערבים. אכלו רק פיתה, דבש ותמרים ככל שיכלו לשאת ושילמו כופר מופרז לנסיכויות המדבריות השונות שבהן עברו – בעד כל אדם, עולל שנולד וספר תנ"ך. רובם הגיעו לעדן ולמחנות שאורגנו שם בשבילם על ידי ועד הג'וינט ושבהם פעלו רופאים ועובדים סוציאליים מישראל; שם החליפו כוח, התפללו, וקראו בספרי התנ"ך שלהם. אך הואיל והמצרים חסמו את תעלת סואץ לשיט ישראל, הרי יכלו להגיע לישראל בדרך אחת בלבד – וזו הייתה דרך האוויר. בכל יום ויום הוטסו לישראל חמש מאות או שש מאות יהודים תימנים במבצע שעד מהרה נודע בשם "מרבד הקסמים"! רכבת אווירית זו נמשכה כל שנת 1949, ועד שהסתיימה הביאה לישראל ארבעים ושמונה אלף יהודים תימנים. לפעמים הייתי נוסעת ללוד ומסתכלת

במטוסים מעדן בנחיתתם, משתוממת על כוח הסבל והאמונה של נוסעיהם התשושים. "ראית כבר פעם אווירון?" שאלתי קשיש אחד מגודל זקן. "לא", השיב. "אבל אתה לא פחדת לטוס?" הוספתי לשאול. "לא", חזר ואמר בתוקף רב. "הכול כתוב בתנ"ך. בישעיה. 'ואשא אתכם על כנפי נשרים'."

שיט – sailing
עד מהרה – quickly
משתוממת, להשתומם – to be astonished
קשיש – זקן
השיב, להשיב – לענות
בתוקף – firmly

גזבר – treasurer
מתנגד – opposition
הנהלה – administration
להסל – to destroy, finish off
מזיק – harmful
מועיל – beneficial
יתנונו, להתנוון – to atrophy
לשאת – to bear, to withstand

זכוב – fly
תמותה – death
יעיל – efficient

תשוש – weak
נגוע – sick
מפורט – detailed
קצוני, קצה – end
הפקרה – abandonment
רכוש – property
מעמקים – depths

נטלו, ליטול – לקחת
יאוש – despair
אימה – פחד
התנפלות – attack
שודדים – robbers
כופר – ransom
מופרז – exaggerated
מסיכות – emirate
עולל – תינוק
ועד – committee
החליפו כוח – gained strength
חסמו, להחסום – to block

מבצע "עזרא ונחמיה" – יהדות עירק 1950-1952

המבצע קרוי על שמם של עזרא ונחמיה, מנהיגים יהודים בבבל ובארץ ישראל בתחילתה של תקופת בית שני.

רכושם של היוצאים מעיראק הוקפא על ידי ממשלת עיראק ונאמד אז ביותר משלושים וחמישה מיליון דולר.

על פי החוק העיראקי נאסר על יהודים לצאת מעיראק, אולם למרות כל העונשים החמורים הצפויים הוסיפו יהודים לערוך מעיראק בדרך בלתי לגאלית.

"אווירה של פחד ואימה שררה בקרב הקהילות היהודיות, במיוחד בבגדאד ובבצרה. יהודים שבניהם ובנותיהם נעצרו באישון לילה הרגישו שהם אובדי עצות."

החל מינואר 1951 החלו פיגועים שונים במרכזים יהודיים בעיראק בנוסף, ב-10 במרץ 1951, יום אחד לאחר תום מועד הרישום לשלילת הנתינות, נקרא בית הנבחרים לשיבה סודית, בה התקבל חוק הקפאת הרכוש של היהודים חסרי הנתינות. באותו לילה עברה המשטרה, מלווה בנציגים מארגון הסוחרים, על כל חנויות היהודים ונעלו אותן. למחרת הוקפאו חשבונותיהם, נמנע מהם למכור את ביתם וגם מכירת מיטלטליהם נאסרה ועל כן התקיימה בסתר, במחירים זעומים.

עליית יהדות מרוקו 1954-1967

עם הקמת מדינת ישראל יהודי מרוקו שהיו ציונים ברובם ובעלי הכרה דתית – לאומית עמוקה התעוררו כמו בארצות אחרות לעלייה ארצה, התנאים החיצוניים במרוקו המריצו את השאיפה לעליה. לאחר הקמת מדינת ישראל החמיר מצבם של יהודי מרוקו בשל התגברות הטרור במדינה והיחס העוין כלפי היהודים מצד האוכלוסייה המקומית. יהודי מרוקו, אשר לא יכלו להוציא דבר ממרוקו, השאירו אחריהם תרבות עשירה בת אלפי שנים, בתי כנסת מפוארים, בתי קברות, ספרי קודש וספרים רבים נוספים שנכתבו בערבית, בערבית מרוקאית ובעברית. חלק גדול מהספרים הגיע לידי מוסלמים שמכרו אותם בחנויות לתיירים.

הוקפא – was frozen
נאמד – was estimated
עונש – penalty
חמור – severe
לערוך – to defect

שררה – היתה
נעצרו, להיעצר – to be arrested
אישון לילה – in the middle of the night
אובד עצות – helpless
רישום – registration
שלילת נתינות – rejection of citizenship
מלווה – accompanied by
סוחרים – merchants
חשבון – account
נמנע – was prevented
מיטלטלים – possessions
בסתר – secretly
זעום – tiny

הכרה – recognition
המריצו, להמריץ – to encourage
שאיפה – aspiration
החמיר – worsened
התגברות – escalation
עוין – hostile

